

 Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>)

Temaer (<https://www.historie-online.dk/temaer-9>)

(/)
HistorieLab (<https://www.historie-online.dk/historielab>)

Arkiv (<https://www.historie-online.dk/arkiv>)

Bliv medlem (<https://www.historie-online.dk/bliv-medlem>)

 (/) > 2. Verdenskrig (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61>)

> Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>) > Anmeldelser (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>)

> Berlin brænder

Berlin brænder

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 476

Del artikel:

(<https://www.facebook.com/sharer/sharer>.

u=<https://www.historie->

online.dk/boger/anmeldelser-

5-5/2-verdenskrig-61-

61/berlin-braender)

(<https://twitter.com/home?>

status=. Aktiviteten kan ses

på <https://www.historie->

[online.dk/boger/anmeldelser-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-)

[5-5/2-verdenskrig-61-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-)

[61/berlin-braender](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-61/berlin-braender)) **in**

(<http://www.linkedin.com/shareArticle?>

[mini=true&url=https://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-)

[online.dk/boger/anmeldelser-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-)

[5-5/2-verdenskrig-61-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-)

[61/berlin-braender&title=\)](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-61/berlin-braender&title=)

Tom Buk-Swienty

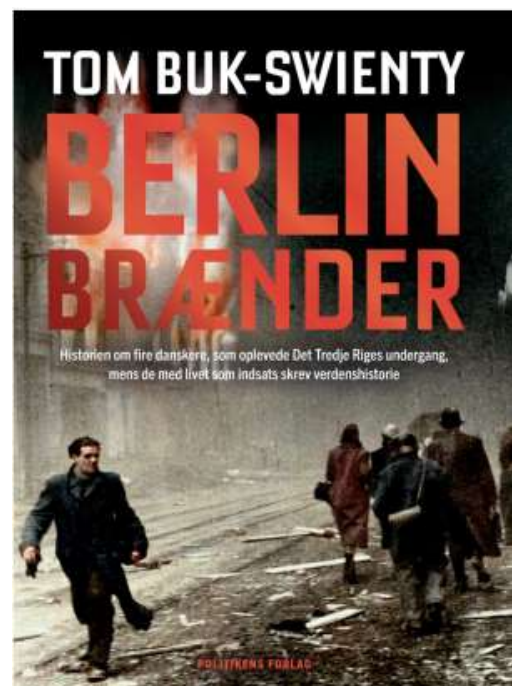
Berlin brænder

Politikens forlag. 544 sider, ill. 350 kr.

Mesterværk om Berlins fald

Historikeren Tom Buk-Swienty har på baggrund af en enestående research og kontakt med familiemedlemmer til nogle af bogens centrale personer skrevet en helt utrolig spændende, medrivende og rystende bog om Berlin gennem de sidste krigsår. Titlen "Berlin brænder" dækker både de rent fysiske skader, der var enorme, og mennesker, der både fysisk og psykisk brændte ihjel. Flere steder undervejs martres man af begivenhederne. Og så skriver forfatteren med en endnu stærkere pen end tidligere set. Man bliver ganske enkelt overvældet.

Af Erik Ingemann Sørensen

Da englænderne og amerikanerne systematisk begyndte at bombe Berlin, blev hver eneste dag et spørgsmål om overlevelse. Göring havde sagt, at hvis der nogensinde faldt bomber i Berlin, måtte man kalde ham "Meyer". Fra 1943 kaldte berlinerne ham "Meyer". Foto: HPN.

Berlin var ubetinget den vigtigste europæiske hovedstad, efter nazisterne havde overtaget magten i 1933 og kort tid efter indførte diktaturet. Derfor var det vigtigt for danske aviser at have korrespondenter i byen. Det drejede sig om: Poul E Stemmann (26 år) for Berlingske Tidende, Aril Hvidtfeldt (28 år) for Social-Demokraten, Henrik V Ringsted (36 år) for Politiken og frem til 1943 Helge Knudsen (46 år) for Berlingske Tidende. Afløst af Stemmann samme år. Nazisterne kunne ikke døde Helge Knudsen. Han måtte rejse hjem.

Bogen igennem oplever vi begivenhederne set med journalisternes briller i et fremragende samspil med Tom Buk-Swientys kommentarer.

Oplevelse af rædsel og destruktion

Berlin var ikke alene hovedstad. Den var også blevet hovedmål for Air Marshal Arthur Harris, der var chef for Bomber Command, Royal Air Forces offensive styrker. Han havde en klippefast tro på, at bombningen af civile med titusindvis af ofre ville få befolkningen til at vende sig mod Hitler. "De, der har sået vind, høster storm" var hans kolde svar på kritik.

"Alarmen afbrydes ved 20-tiden. Da Stemmann øjeblikke senere når ud af beskyttelsesrummet, er det første, han stirrer ind i, Hitlers rigskancelli. Det brænder. Alt omkring ham brænder. Så langt øjet rækker, fortæres hus efter hus og boligblok efter boligblok af grådige flammer... På sin vandring passerer han mærkværdige skikkelser svøbt i tæpper og våde klude, som forsøger at krydse igennem det brændende inferno. Han ser andre, der bare står og stirrer ind i flammerne. Røg og gløder blæses gennem gaderne, Det er svært at trække vejret, hvis man ikke holder et tørklæde for munden...". (s.45).

Der er lysår tilbage til de festlige dage under OL i 1936.

Ovenstående afslører to centrale ting. Tom Buk-Swienty har som den første danske historiker haft adgang til Paul von Stemmanns manuskript. Det skete ved et rent tilfælde, da han lyttede til Sir Max Hastings bog: "Aemageddon", hvori han flere gange hørte navnet Stemmann.

Han skyndte sig til London, gik ind på Imperial War Museums læsesal og fik manuskriptet udleveret. "Three Smoked Eels and two Ducks". "Jeg begyndte at læse – og blev ikke skuffet. For snart var det, som om Berlin brændte om ørerne på mig.

Foran mig havde jeg et ... scoop.

Grundstenen til et nyt bogprojekt var lagt." (s.22). Tom Buk Swienty har en udpræget evne til at finde skjulte dokumenter.

Det er den ene. Den anden er forfatterens fortællestil. Han anvender bevidst den historiske præsens med sikker hånd. Det får let andre faghistorikere op fra stolen. Men man må indrømme, at det giver læsningen en helt anden positiv dimension. Som jeg har skrevet flere gange tidligere, så er det særdeles vigtigt, hvis man vil have især yngre læsere med – så interessen for historie fastholdes. Det kan Tom Buk- Swienty til fulde.

Og så har han endnu et tiltag. Se blot på disse to billeder:

Det øverste er originalen. Det nederste er fornyet med farver. Herom skriver forfatteren: "Alle farvefotos i bogen ... er med omhu og nænsomhed blevet digitalt farvelagte. Teknikken bag den digitale farvelægning er nu så veludviklet og overbevisende, at resultatet er en naturtro gengivelse, som bringer beskueren endnu tættere på historiske begivenheder og personer, end det for nyligt har været muligt." (s.511). Jeg tilslutter mig fuldt ud disse betragtninger.

Bomber Harris fortsatte ufortrødent med de intense bombninger af byerne i troen på, at det knækkede befolkningen. Den totale rædsel fandt sted med "Operation Gomorra". Den 24./25. juli til 2./3. august 1943 blev Hamborg udsat for et bombardement så djævelsk, at 37.000 dræbte, 180.000 sårede og 60% af husene

ødelagt blev resultatet – blandt andet på grund af den ildstorm, der sugede områderne tomme for ilt. Uden at dette på nogen måde knækkede tyskerne. Det samme gjorde sig i 1945 gældende for kulturbyen Dresden. Måske er det ikke så underligt, at der lød voldsomme protester, da man efter krigen ville anbringe en statue af Harris.

Men virkningen i Berlin af den første bombenat er voldsom. Forfatteren skriver: "En verden er forsvundet for øjnene af berlinerne. Natten til den 23. november er berlinerne, som Stemann senere udtrykker det, blevet fanget i et limbo af rædsel og lammelse. De lider kort sagt af kollektivt granatshok." (s.50).

Artikler til redaktionen i København

I dag skriver avisernes udsendte til redaktionerne, hvad de ser, hører og oplever. Men. I det nazistiske diktatur går den slags absolut ikke alene. I Danmark var der pressecensur – i Berlin var det tifold værre. Om ikke mere. Og der blev nidkært holdt øje med hver en linje, der blev skrevet.

Her peger Tom Buk-Swienty på udenrigsministeriets pressetalsmand Paul Schmidt og skriver: "... en lille slesk, gennemnazistisk mand med en doktorgrad i psykologi ... Ifølge Stemann, senere Hvidtfeldt og de andre antinazistiske journalister, var der ingen anden måde at beskrive Paul Schmidt på end som en gangsteragtig person. Helge Knudsen, der havde kendt ham i flere år, kaldte ham en "mildt sagt rabiat nazist og et usympatisk menneske" og en "led karl".". (s.107).

(På ovenstående billede er det Paul Schmidt til venstre. Den anden er Karl Bömer, propagandaministeriets pressetalsmand. Illustration fra bogen.)

Da Stemann afløser Helge Knudsen, strammer man grebet igen. Denne gang var det Ernst Brauweiler, talsmand fra propagandaministeriet, der understregede, hvad journalisterne måtte – og især ikke måtte. Tom Buk-Swienty fortæller: "Der var egentlig ikke meget nyt, men nu stod forordningerne sort på hvidt, uden at de af den grund var særligt entydige. Med den ekstra finte, at forordningerne var strengt fortrolige. At de fandtes, måtte korrespondenterne ikke fortælle til nogen, end ikke til deres egne hjemmeredaktioner."

"Alle beretninger fra Tyskland skal affattes, således at de i holdning og tendens er i overensstemmelse med en autoriseret kilde ... Det var kun, hed det videre, officielle meddelelser og pressetalsmændene, der var at betragte som autoritativ kilde. End ikke tyske aviser og nyhedstelegrammer kunne ses som en autoritativ kilde med den kryptiske tilføjelse, at tyske aviser og nyhedstelegrammer gerne måtte citeres.

Hvis en korrespondent skrev historier baseret på andre kilder, skulle artiklerne "oversættes samvittighedsfuldt" og forelægges myndighederne i to eksemplarer. Først når artiklen var blåstemplet, kunne den tales ind over telefonen.

"Alle afvigelser under telefoneringen er forbudt". (s.118). Så rigide var reglerne. Og dem skulle man indordne sig under – ellers ville en overtrædelse "medføre(r) øjeblikkelig udvisning med kortest mulig varsel. Dersom overtrædelsen er af en sådan form, at den skønnes landsskadelig, kan den kun karakteriseres som

landsforræderi, og pågældende korrespondent vil få tyske love at føle under strengeste hårdhed.”

Strengeste hårdhed var synonymt med tortur og dødsstraf. Og hermed var det officielt: Stemann, Knudsen, snart Hvidtfeldt og de andre rapporterede med livet som indsats. Intet mindre”. (s.118).

For egen regning tilføjer jeg en udtalelse fra Goebbels dateret 23. september 1942: ”Das wesentliche ist nicht die Nachricht, sondern der Effekt.” Det siger noget om diktaturets nervøsitet for sandhedens betydning.

Men de danske journalister var dygtige til at skrive mellem linjerne, så læserne forstod. Det er der mange herlige beretninger om i bogen.

Vi hører også om deres indkvarteringsforhold – nogle særdeles pauvre – om ophold på det fashionable ”Hotel Adlon” på Unter den Linden. Her færdedes også den lokkende Jane Horney, som redaktøren i København advarede Henrik V Ringsted kraftigt imod.

Modstandere af nazismen

De danske journalister fik også kontakt til en række personer, der absolut ikke kunne tilslutte sig nazismen og alle dens ugerninger. De stod på de demokratiske principper – og det var ganske enkelt livsfarligt. Og blev man opdaget – især efter attentatet mod Hitler den 20. juli 1944, ja så ventede enten slagtekroge eller guillotinen i Plötzensee – fængslet.

På billedet ses de slagtekroge, de dømte blev hængt i med violinstrengene, så døds kampen kunne vare så længe som muligt. Det hele blev filmet, og samme aften kunne Hitler sidde i ”Ulveskandsen” og nyde synet. Ikke én eneste gang udviste ofrene angst eller sammenbrud. Den triumf skulle han ikke have. Så han mistede hurtigt interessen. For nogle år siden fandt man filmene i kopi. De blev omgående beslaglagt og klausuleret i 100 år. Ingen skal kunne se dem. Foto: HPN.

Når det drejer sig om guillotinen, så led blandt andet medlemmer af ”Die Weisse Rose” med blandt andet søskendeparret Scholl døden på denne måde. Og fortegnelsen over samtlige henrettelser viser, at der til tider var voldsomt travlt i rummet døgnet igennem.

Modstanden fandtes, og Stemann var en af danskerne, der kom i endog særdeles tæt kontakt med inderkredsen, der bestod af centrale personer imod Hitler. Det var så tidligt som i foråret 1943, hvor han boede hos Egon von Ritter i Dahlem, hvor han en aften i foråret 1943 kom træt hjem. ”... træt af krigen og af forholdene i Berlin – og dødstræt af de forbandede nazister og alle de ulykker, de anrettede. Det røg ud af ham, mens han drak sit glas...” (s.206). Hertil gæsten, Hermann Kaiser blandt andet sagde: ”De vil snart opdage, at der ikke går så længe, inden dette rod er blevet ryddet op. Meget er ved at blive planlagt, som vil sætte en stopper for disse lidelser, og de vil da se, hvilke ordentlige og modige mænd der er blandt os.” (s.206). Det var først længe efter, at han forstod, hvem denne Hermann Kaiser var.

En aften i maj 1943 deltog Stemann i et stort middagsselskab i Ritters hjem. Det var til ære for Claus von Stauffenbergs kusine og en af hans nærmeste venner, major Joachim Kuhn. De blev forlovet og markerede det denne aften. Claus von Stauffenberg skulle have været med, men han var blevet såret i Nordafrika – havde mistet de ene øje, den ene hånd og to fingre på den anden, fortæller forfatteren og fortsætter: ”I sit tilbageblik forstod Stemann, at aftenen var mindeværdig set i en større historisk kontekst. Han havde været omgivet af nogle af de centrale aktører bag 20. juli-komplotet, herunder den kommende brudgom, der

arbejdede tæt sammen med Stauffenberg og var manden, so, fremskaffede sprængstoffet, som blev brugt i attentatet. De fleste af gæsterne blev efter attentatforsøget henrettet eller kom i fangenskab." (s.207). Nu levede Stemann livet særdeles farligt.

Han trængte til lidt ferie, så turen gik atter til Danmark. Hvorefter en ny person sukker op:

Stemann træffer kvinden, der har kørt ambulance i Frankrig. Senere blev det til lastbilskørsel for Røde Kors samme steds. Men efter at tyskerne havde nedkæmpet Frankrig, forbød de udlændinge dette arbejde. Hvorefter hun forlod landet. Nu ville så skæbnen, at hun kommer i det journalistiske søgelys. Det kan man se mere om på DR gensyn. Udsendelsen hedder: "Uden mors velsignelse".

Diplomatiets rolle

"Uanset det bizarre i, at Danmark og Tyskland opretholder illusionen om, at de to lande har almindelige diplomatiske relationer, er der intet illusorisk ved hverdagens mange opgaver i gesandtskabet." (s.416). Oprindeligt lå den danske ambassade i Alsenstrasse tæt på den tyske rigsdagsbygning. Men. Adolf Hitler og hans yndlingsarkitekt Albert Speer havde udtænkt store planer for en helt ny by: "Welthauptstadt Germania".

For at gennemføre projektet, måtte talrige bygninger ganske enkelt rives ned. Beboerne blev jaget ud – beboere, der pudsigt nok var jøder. Man kan så spørge – og det gør forfatteren desværre ikke: Hvad skete der med disse mennesker? De blev drevet sammen, gennet op i togvogne og kørt østpå. Hvem havde hovedansvaret? Ifølge historikeren Susanne Willems' bog: "Der entsiedelte Jude" (2022) blev de efterfølgende anbragt i godsvogne og kørt mod øst. Til Auschwitz. Senere gav Speer omkring 12 millioner Reichsmark til brug netop for denne kz-lejr. Naturligvis kendte han ikke til noget af alt dette. Nej – tværtimod. På denne måde slap han for galgen, som han kynisk sendte en anden til. Først i 1981 blev han afsløret. Men det nåede han ikke at opleve. Han døde kort før afsløringen udkom i bogform.

"Den 31. juli 1944 befinder en 29-årig dansk jurist sig ombord på det lille DDL-rutefly, som netop har forladt Kastrup med kurs mod Tempelhof. Han er ny attaché ved det danske gesandtskab i Berlin. Han hedder Andreas Frederik Holck Colding ... Han er belæst, klassisk musik er hans passion, han spiller selv klaver på et pænt niveau, og han er konservativ og korrekt..." (s.415).

Det varer ikke længe, før han får mere end rigeligt at bestille. Først med den tusindvis af danske tysklandsarbejdere, der har fået mere end nok af Det tredje Rige og bare gerne vil hjem.

"Derudover er der et hastigt voksende antal danskere, som er på ufrivilligt ophold i Tyskland: modstandsfolk, som er blevet arresteret og sendt i kz-lejr eller er havnet i tyske fængsler, og som i den grad falder ind under kategorien "danske statsborgere, som er kommet i vanskeligheder". Og så er der de danske jøder i kz-lejre..." (s.418).

Frederik Colding – også kaldet Fritz af vennerne – har arbejdet i udenrigstjenesten i tre år. Men han er usikker på, om han, der er kontraktansat, kan forblive i tjenesten. Han er ikke adelig, hvilket man satsede på i udenrigsministeriet. Alene det at hans forgænger hed von der Hude. Så måtte han bevise sit værd på en anden måde. Portræt fra bogen. Hans nærmeste foresatte er ambassadør Otto Carl Mohr, der havde været i embedet siden 1941, og Steensen-Leth, er en spids og isnende ironisk person, man virkelig skulle forsøge at afkode.

Det lykkes for Holck Kolding at finde et par værelser i en villa, men han havde jo ikke overvejet, om man var sikker der. Luftangreb efter luftangreb rykkede jo ind over Berlin. Alligevel finder også han vej til Hotel Adlon og society livet.

Men den 19. september 1944 vender op og ned på alt for de ansatte på den danske ambassade. Politiet blev taget i Danmark. Direktøren for Udenrigsministeriet Nils Svenningsen ringer og beder Holck Colding om at arrangere et møde mellem ambassadør Mohr og direktøren i det tyske udenrigsministerium. Mohr iler til det tyske udenrigsministerium. Her venter – overraskende – også SS-Obergruppenführer Werner Best. Han var samme morgen ankommet med fly fra København. Havde Mohr håbet på at få en forklaring, ja – så tog han fejl. Best kalder det en "skæbnsvanger fejltagelse". Men bag det hele stod tilsyneladende Heinrich Himmler, der var temmelig nervøs for, at politiet kunne falde de tyske tropper i ryggen. Derfor havde han i samarbejde med Pancke slået til. Og stort set fejlet. Vel fik han sendt store dele af politikorpset til Tyskland. Men de resterende 10.000, som han mente, kunne indgå i et samarbejde med besættelsesmagten – tja – de var pludselig væk. Gået under jorden.

Men. Ikke alene er det danske ambassadepersonale overbebyrdet med opgaver – blandt andet fordelingen af de mange pakker til de internerede danskere – situationen i Berlin forværres dag for dag.

Og midt i det hele er Holck-Colding blevet dybt forelsket i en tysk grevinde, Rosemarie von der Groeben. Og så gør Tom Buk-Swienty det igen, som det er sket flere gange undervejs: han lader noget blive hængende i luften, så man nærmest må bide tænderne sammen for at finde ud af, hvad der sker. Men nej. Han skriver:

"Hvis man kender til den tragedie, der venter Holck Colding i 1945 – 46, som netop involverer en høj, mørkhåret, tysk skønhed, er det, der er mest nærliggende at antage. At komme ind på det, der sker i 1945, ligger uden for denne bogs ramme, men vil være en del af fortællingen i opfølgeren, Russerne kommer".

Lad os holde os til fakta.

Det er et faktum, at der pludselig ikke længere er spor efter Rosemarie i brevene. Ikke et.

Det er også et faktum, at Rosemaries liv bliver sørgelig kort.

Hun har mindre end to måneder tilbage at leve i." (s.473).

Hvad kan man sige andet end, det kan gå hen og blive en uhyggelig lang ventetid. Men det er et uhyre stilsikkert kunstgreb, Tom Buk-Swienty anvender.

Rystende, spændende og utrolig

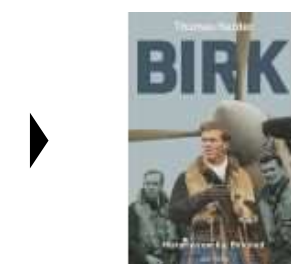
Afsluttende må jeg her kort før deadline konstatere, at bogen har holdt mig i en skruestik. Noget så voldsomt. Fortællestilen og formidlingen er så ypperlig, at man hele tiden må læse videre. Sproget og bogens hele opbygning gør den til noget særligt. Den er fyldt med masser af helt ny viden – den udfordrer – den kræver sit rent følelsesmæssigt – man nyder forvaltningen af sproget, og betages af billederne, der også er udtryk for et nybrud.

Og så lige lidt malurt: Goebbels havde seks børn – ikke fire.

Det bliver en lang ventetid. Men den er det værd.

[Historie-online.dk, den 12. november 2024]

SE RELATEREDE ARTIKLER

BIRK

(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/birk>)
(<https://www.historie->

BERLINS FALD 1945